

LOES VAN WILLIGEN EN SANDER KRAMER

Impressies van de 9de internationale conferentie over slachtoffers van repressief geweld

Slachtoffers verlangen eerder gerechtigheid dan counseling

Nog steeds ontstaan er nieuwe centra in de wereld die psychosociale zorg verlenen aan slachtoffers van martelingen en repressief geweld. Er is een netwerk van professionals die zich met deze slachtoffers bezighouden. Op internationale conferenties wisselen zij ervaringen uit.

Het mooie weer was met ons meegereisd naar Tbilisi, in Georgië, waar de internationale conferentie van de *International Society for Health and Human Rights* (ISHHR) van 6 tot 10 oktober 2011 werd gehouden. Dat maakte het verblijf in deze mooie stad extra aangenaam en het droeg zeker bij aan de goede sfeer tijdens de conferentie, waaraan rond 150 personen uit alle delen van de wereld deelnamen. Het was de negende keer dat deze conferentie werd gehouden. De eerste keer was in 1987 in Parijs. In die tijd bestond ISHHR nog niet als formele vereniging, maar vanaf rond 1985 was er geleidelijk een internationaal netwerk ontstaan van centra die zich bezighielden met de psychosociale zorg voor slachtoffers van georganiseerd repressief geweld – of staatsterrorisme, zoals het destijds o.a. in het zuiden van Latijns Amerika en de Filippijnen werd genoemd – die behoefte hadden aan onderlinge uitwisseling. Het voormalig Centrum Gezondheidszorg Vluchtelingen (CGV) werd door o.a. haar eigen Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur in de gelegenheid gesteld om samen met haar zusterorganisatie in Frankrijk de eerste conferentie te organiseren, waarna het CGV, en later Pharos, de organisatie van nog verschillende conferenties heeft gecoördineerd. Tijdens de derde conferentie, gehouden in Santiago de Chile, in Chili, in 1992, werd besloten tot het vormen van ISHHR, die sindsdien

verantwoordelijk is voor de organisatie van de conferenties die elke drie jaar plaatsvinden. De Nederlandse rijksoverheid heeft financieel altijd ruimhartig bijgedragen aan de conferenties en aan de overkomst van deelnemende collega's uit ontwikkelingslanden.

Meer tijd voor deskundigheidsbevordering

Daar er in de wereld nog steeds nieuwe centra ontstaan die psychosociale zorg verlenen aan slachtoffers van martelingen en repressief geweld is er tijdens de conferenties geleidelijk meer tijd uitgetrokken voor de deskundigheidsbevordering van nieuwe collega's door middel van workshops georganiseerd door collega's die al langer met dit werk bezig zijn. Zo ook in Tbilisi. Op 6 en 7 oktober werden 10 workshops van één tot vier dagdelen geboden, door o.a. Boris Droždek uit Nederland over groeps therapie, Amber Gray uit de Verenigde Staten over creatieve therapieën, en Rosa Lia Chauca uit Peru en Pau Perez uit Spanje over de psychosociale begeleiding bij opgravingen van vermiste personen.

In de twee daaropvolgende dagen vond de conferentie plaats, geopend met een presentatie over de geschiedenis van Georgië van onze gastvrouw, Nino Makhashvili, van het Georgische Centrum voor Psychosociale en Medische

Rehabilitatie van Martelingslachtoffers (GRCT). Georgië heeft een opeenvolging van oorlogen en repressie gekend, met als meest recente gebeurtenissen de Sovjetoverheersing, vervolgens de Russische bezetting van Ossetië in 1993, waardoor rond 300.000 mensen ontheemd raakten, de politieke repressie in eigen land en het gewapend conflict rond Ossetië met Rusland in 2008. Het GRCT heeft dan ook met slachtoffers van deze verschillende gebeurtenissen te maken. Zij zijn daarin getraind en worden ondersteund door verschillende collega's die aan de conferentie deelnamen.

Verschillende soorten reacties bij getroffen gemeenschappen

Vamik Volkan, emeritus hoogleraar psychiatrie van de Universiteit van Virginia, afkomstig uit Cyprus, bood een indrukwekkende keynote over de maatschappelijke en psychologische gevolgen van massale trauma door de *hands of others*. Daarbij onderscheidde hij verschillende soorten van reacties bij getroffen gemeenschappen. Zo wordt vaak gezien dat de getroffen gemeenschap de culturele tradities van de daders uitvergroot en de agressie daarop richt. Andere, typische reacties zijn bijvoorbeeld het scharen achter 'de leider', de verpersoonlijking van de politieke situatie in het leiderschap (bijvoorbeeld Milosovic), en het zuiveren van de eigen

taal (bijvoorbeeld in de republieken van voormalig Joegoslavië). Er ontstaat een gevoel in de gemeenschap van oneindige rouw. De verschillende reacties worden overgedragen op volgende generaties en bepaalde schokkende gebeurtenissen worden onderdeel van de identiteit van de groep. Ook ontstaat er vaak een ideologie binnen de getroffen gemeenschap dat zij recht hebben op bepaalde verloren zaken, zoals land. Ook hierbij verwees Volkan naar Milosevic, die de geschiedenis van voormalig Joegoslavië aangreep om de vervolging van de niet-Servische gemeenschappen te rechtvaardigen.

Nauwelijks recht gedaan

Een andere keynote werd gepresenteerd door Pau Perez uit Spanje. Hij sprak over de waarheids- en gerechtigheidsprocessen in o.a. Latijns Amerika. Volgens hem is er door deze processen wel veel waarheid naar boven gekomen, maar is er niet of nauwelijks recht gedaan. Hierdoor houden getroffenen het gevoel niet gehoord te worden. Hij riep de vraag op hoe het collectieve geheugen gevormd kan worden, terwijl er in de diverse landen nog steeds grote groepen mensen zijn die de waarheid niet (willen) horen en/of niet geloven.

In één van de parallelle sessies sprak Nora Sveaass uit Noorwegen, lid van het Comité tegen Foltering van de Verenigde Naties (VN), over het Antifolter verdrag (CAT). Het CAT betreft vooral het recht van slachtoffers van martelingen op gerechtigheid, zoals de vervolging van de daders. In lijn met de presentatie van Perez stelde Sveaass dat het met de vervolging van daders in het algemeen nog slecht is gesteld. Zo verwees

zij naar Cambodja, waar tot nu toe slechts één persoon van het Pol Pot regime voor de rechter is gebracht. Het lijkt beter gesteld met het recht op rehabilitatie, beschreven in artikel 14 van het CAT. Zover dat nog niet in een verdragslidstaat geboden wordt, stelt het Comité dat aan de orde. Overigens merkte Eileen Pittaway uit Australië daarbij op dat de meeste vluchtelingen in de wereld, en vooral diegenen die in moeilijke omstandigheden verkeren, in plaats van *counseling* veeleer gerechtigheid verlangen.

Doorbreken van het zwijgen en werken aan rechtsherstel

Yaya de Andrade uit Canada illustreerde een model voor zorg en ondersteuning, gebaseerd op het werk van Paulo Freire. De dialoog zet mensen in beweging, reflectie leidt tot actie. Hoe de actie of de zorg er voor mensen uit gaat zien, verschilt per locatie en land. Het Canadese model, zoals zij het noemde, gaat er vanuit dat er geen algemene richtlijnen te geven zijn voor de hulp aan mensen na geweldservaringen. Er zijn echter wel veel mogelijke behandelingen of reacties denkbaar en door die te verzamelen en te implementeren ontstaat de capaciteit om de zorg af te stemmen op de behoeften van getroffenen. Die opbouw van capaciteit wordt mogelijk gemaakt door cirkels van ondersteuning. Daarbij gaat het om het doorbreken van het zwijgen over wat er is gebeurd, zowel op een persoonlijk als maatschappelijk niveau en het werken aan rechtsherstel.

Haar uitleg over het werken met dit model was inspirerend en getuigt van vindingrijkheid. Met beperkte middelen in een opvangkamp voor

vluchtelingen kun je proberen het dagelijks leven weer te herstellen, mensen te beschermen voor nog meer stress en ruimte te bieden om te praten over ervaringen. Dit idee illustreerde zij aan de hand van een jongen in een vluchtelingenkamp, die voorheen graag vliegerde. Door met hem op zoek te gaan naar materiaal om een vlieger te maken en daarmee te spelen, had deze jongen een leuke dag en verbond hij zijn huidige situatie weer met zijn vroegere leven.

Met meer middelen en expertise is het aanbod van zorg te verbreden naar allerlei therapeutische vormen, zowel individueel als collectief. De belangrijkste les van de Andrade was dat er geen blauwdruk voor opvang of behandeling bestaat, maar wel de mogelijkheid allerlei ervaringen te delen en te gebruiken.

Samenwerking met Mugabe

Een indrukwekkende bijdrage kwam van Sekai Holland. Zij werd als lid van de oppositie door Mugabe in Zimbabwe opgepakt, zwaar gemarteld en in een gevangenis aan haar lot overgelaten. Met behulp van familie wist zij te ontsnappen naar Australië, waar zij in contact kwam met medewerkers van de *Service for the Treatment and Rehabilitation of Torture and Trauma Survivors* (STARTTS), die op haar vraag naar behandeling konden ingaan. Ondanks de nodige aarzelingen van Holland over de zin en effectiviteit van traumabehandeling, bleek zij hier veel aan te hebben. De therapeut die haar destijds bijstond is één van de huidige bestuursleden van ISHHR.

Toen Mugabe verkiezingen uitschreef, vloog Holland terug naar Zimbabwe om zich verkiesbaar te stellen namens de partij van Tsvangirai.

Zij werd gekozen en is nu één van de ministers voor integratie en gezondheid. Geïnspireerd door STARTTS en deelname aan de vorige ISHHR conferentie in Peru, werkt Holland nu samen met professionals in de zorg aan een opvangmodel voor slachtoffers van geweld in Zimbabwe. Zij hebben daarvoor, opmerkelijk genoeg, de samenwerking met Mugabe gezocht en gevonden. Vooruitlopend op een machtsoverdracht, hopen zij straks in staat te zijn een groot aantal slachtoffers van geweld te kunnen ondersteunen. Zij noemde het aantal van 1 miljoen slachtoffers, een enorme uitdaging voor dit project.

Sinds de 1ste conferentie in Parijs worden de conferenties van ISHHR altijd in of zo dicht mogelijk bij een (post)conflict gebied gehouden. Soms is dit niet mogelijk. Zo werd door de enthousiaste inbreng van Sekai Holland aan het einde van de 8ste conferentie het voornemen uitgesproken de 9de in Zimbabwe te organiseren. Dit bleek echter te riskant. Er werd uitgeweken naar Georgië, uiteindelijk een prima keuze. Voor de 10de ISHHR conferentie is opnieuw Zimbabwe verkozen. Met Sekai Holland en de andere deelnemers uit Zimbabwe hopen wij dat het over drie jaar wel gaat lukken de ISHHR conferentie daar te houden.

www.ishhr.com

LOES VAN WILLIGEN is consultant gezondheidszorg en mensenrechten.
SANDER KRAMER is cross cultureel psycholoog.

Vluchtelingenkamp in Georgië, 2008 (Loïc Le Loët/Agence VU/HH)